

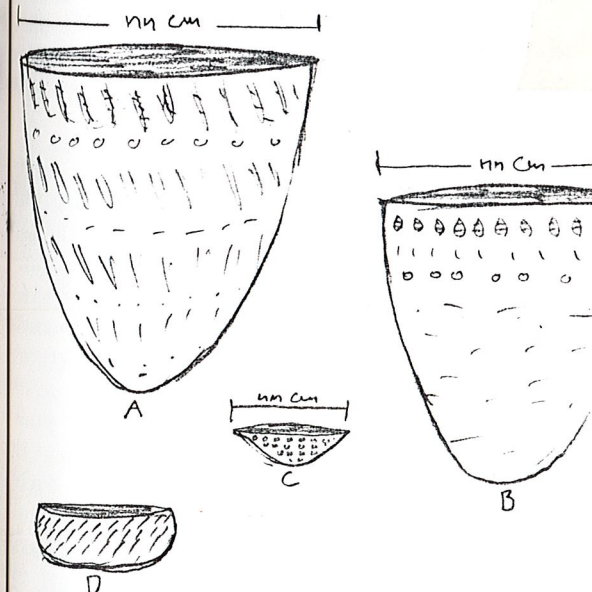
HAUDAT 20, 317 JA 329 LUISTARIN KALMISTOSSA

Turun yliopisto
Kulttuurien tutkimuksen laitos
Suomalainen ja vertaileva
arkeologia
Proseminariesitelmä 19.2.1992
Jari Hautio

ryhmä aluksi erotettiin omaksi ryhmäkseen. Saviastioiden saviaines on erilaista kuin kampakeramiikassa ja koriste-kuosit eroavat myös toisistaan.

Ryhmien esineistössäkin on eroja. Jäkärän ryhmän kivesineissä on tyyppisiä, joita ei esiinny kampakeramiikassa ja päinvastoin. Merkittävä ero on myös piikiven ja meripihkan esiintyminen. Kumpaakaan ei Suomessa luonnostaan esiinny, vaan ne ovat tuontitavaraa, pii lähinnä Valdain alueelta Venäjältä ja meripihka Itämeren kaakkoisrannikolta. Kumpaakin tuotiin runsaasti Suomeen tyyppillisen kampakeramiikan aikaan, ja niitä tavataan runsaasti myös Kolmhaaran kampakeraamisissa haudoissa. Sen sijaan Jäkärän ryhmältä kumpikin puuttuu. Ehkä Jäkärän ryhmän yhteydet suuntautuivat alueille, joilla meripihkaa ja piikiveä ei ollut.

Kirjallisuutta:
Matti Huurre: Satakunnan kivikausi. Satakunnan historia I,1. Rauma 1991.
Suomen historia 1. Weilin & Göös, 1987.

Tyyppillisen kampakeramiikan astia
Tyyppillinen Jäkärän ryhmän astia
Jäkärän ryhmän pienenä astia Kolmhaaran
Muodoltaan harvinaisen kampakeraamias-
tia Kolmhaaranasta

Laatinut: Jari Hau
Kuvat: Milla Milla
Painopaikka: Jyväskylän k
1992

EURA

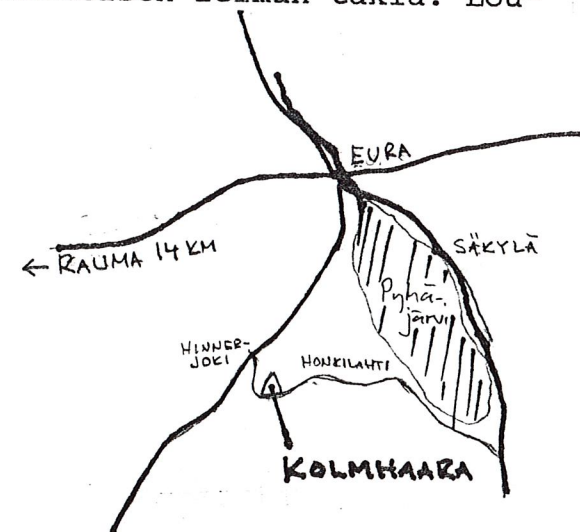
Kulttuurikierrros

No:??

Honkilahden Kolmhaaran kivikautinen asuinpaikka ja kalmisto

Euran kunta
1992

Jo kivikaudella, n. 5 000 vuotta sitten Lounais-Suomi, Varsinais-Suomen - Satakunnan alue erottui maan vallitsevasta kulttuurista. Suomessa vallitsi silloin ns. kampakeraaminen kulttuuri, joka on saanut nimensä saviastioiden koristelussa käytetyn kammanmuotoisen leiman takia. Lou-

nais-Suomessa kampakeramiikasta erottuu oma ryhmänsä, jota kutsutaan Jäkärän ryhmäksi Maarian (nyk. Turun) Jäkärän asuinpaikan mukaan.

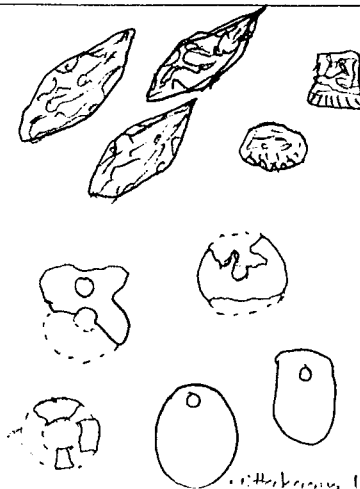
Kolmhaaran asuinpaikka on laaja ja runsaslöytöinen asuin- ja hautapaikka, jolla esiintyy sekä kampakeramiikan keskimmäistä vaihetta, ns. tyypillistä kampakeramiikkaa ja Jäkärän ryhmän keramiikkaa. Asuinpaikka sijoittuu tyypilliseen kivikautiseen ympäristöön silloiselle rantahiekalle eteläänviettävälle rinteelle, jota matala kumpare suojaa pohjoistuulilta.

Sen sijaan hautapaikkojen sijainti poikkeaa tavallisesta. Yleensä haudat sijaitsevat asuinpaikoilla, jopa asuusten lattian alla, mutta Kolmhaarassa vainajille on varattu edustava paikka toisen sorakumpareen huipulla.

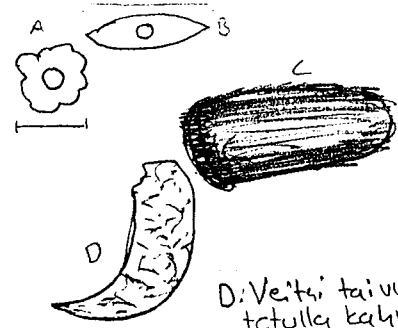
Sekä kampakeraamiset että Jäkärän ryhmän haudat ovat naanalaisia kuoppahautoja, joissa vainaja on ollut peitettyä punamullalla, joka onehkä toiminut veren eli elämän symbolina.

Kampakeraamiselle väestölle on hautoihin annettu antimina ehkä kuolemanjälkeistä elämää varten piiesineitä, kuten nuolenkärkiä, kaapimia ym. ja meripihkasta tehtyjä esineitä, jotka lienevät toimineet koruina tai amuletteina. Sen sijaan Jäkärän ryhmän väestö ei antanut vainajilleen antimia mukaan, ehkä perinteisesti, sillä aikaisemmilta kivikauden jaksoilta ei tunneta hauta-antimia. Rakenteettomien hautakuoppien, joita kampakeraaminen väestö käytti, si-

Pii- ja meripihkaesineitä

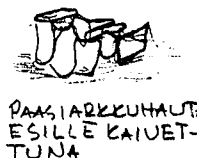
jaan Jäkärän väestö rakensi vainajilleen komeita paasiarkkuja hiekkakivilaaoista. Usein haudoissa on vain päätykivet, mutta myös hautoja, joissa niin seinät kuin kattokin on tehty hiekkakivilaaoista tavataan. Osassa hautoja on ehkä ollut katto puus-

D: Veitsi tai vu-
tetulla kahvalla 1:4

ta. Hautakivet ovat todennäköisesti ainakin osassa hautoja näkyneet maanpinnalle muodostaen näkyvän muistomerkkin jälkipolville. Kolmhaaran lisäksi paasiarkkuja tavataan vain Mynämäen Aistin asuinpaikalta, joka myös on Jäkärän ryhmän asuinpaikka. Näiden kahden asuinpaikan lisäksi paasiarkkuja ei tunneta mistään muualta niin Suomessa kuin naapurimaistakaan. Ne edustavat täysin paikallista keksintöä, jonka mahdollista Satakunnan punainen hiekkakivi.

Asumuksina kampakeraamisella väestöllä lienee ollut kevyt rakenteinen kota, joiden pyöreitä, joskus matalan vallin

PAASIARKKUHAUTA
ESILLE KAIVET-
TUNA

ympäröimiä pohjia asuunkalta tunnetaan. Kodista on jäänyt muita merkkejä kuin pohjan tasainen olo, joten on mahdotonta sanoa miltä ne ovat näyttäneet.

Niistä ei ole löytynyt suurtulisiijoja, joten ne on tulokittu kesäasunnoiksi. Jäkärän länkeräamisen väestön asuintoia ovat olleet osittain maahan kaivetut kuoppa-asuunot. Niidenkään yksityiskohdat ei tiedetä. Kuoppa-asuunot ja pidetään paremmin suojatuina kuin kotia ja siten uskotaan niiden olleen talousvijasuntoja. Tämän perusteella on oletettu, että kampakeräminen ja Jäkärän ryhmän väestö olisivat käyttäneet paasiarkkuja eri aikoina. Kampakeräminen väestö olisi käyttänyt paikkaa kalastukseen kesällä ja Jäkärän väestö olisi käyttänyt siellä suurriistaa ja turkiksia talvisin.

Saviastiat olivat se tekniikka, jonka perusteella Jäkärän

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. HAUTA 20	1
2.1. Rakenne	1
2.2. Löydöt	2
2.2.1. Keihäänkärki	2
2.2.2. Paimensauvaneula	3
2.2.3. Vyönsolki	3
2.2.4. Spiraalisormus	3
2.2.5. Kilvenkupura	3
2.2.5. Kuolaimet	4
2.2.6. Muut löydöt	4
2.3. Ajoitus	4
3. HAUTA 317	4
3.1. Rakenne	4
3.2. Löydöt	5
3.2.1. Hevosenenkäsolkki	5
3.2.2. Spiraalisormus	5
3.2.3. Vyönsolki	5
3.2.4. Keihäänkärki	5
3.2.5. Keihäänkärki	5
3.2.6. Väkipuukko	5
3.2.7. Muut löydöt	5
3.3. Ajoitus	7
4. HAUTA 329	7
4.1. Rakenne	7
4.2. Löydöt	7
4.2.1. Kuolaimet	7
4.2.2. Keihäänkärjet	7
4.2.3. Solki	8
4.2.4. Vyönsolki ja vyön päätehelat	8
4.2.5. Muut löydöt	8
4.3. Ajoitus	8
5. HAUDAT VERRATTUNA MUIHIN LUISTARIN JA KÖYLIÖN SAMANAI- KAISIIN MIEHENHAUTOIHIN	9

5.1. Hauta 20	9
5.2. Haudat 317 ja 329	10
6. HAUDAT JA HAUDATUT	12
6.1. Hauta 20	12
6.2. Hauta 317	13
6.3. Hauta 329	14
LÄHDELUETTELO	15
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Työn tarkoituksena on käsitellä kolmea merovingiaikaista esineellistä miehenhautausta Luistarin kalmistossa, hautoja numerot 20, 317 ja 329. Näkökulmana työhön on kukin hauta yhtenä kokonaisuutena. Aluksi olen lyhyesti esitellyt kunkin haudan löytöineen ja sitten verrannut hautoja muihin samanaikaisiin hautoihin Luistari- ja Köyliönsaarella. Työn pituuden rajoittamiseksi olen rajannut vertailumateriaaliksi pelkästään Köyliönsaaren merovingiaikaiset kalmistot. Tästä syystä työssä ei käsitellä muita samanaikaisia tunnettuja kalmistoja kuten Euran Pappilanmäkeä, Käräjämäkeä ja Nuorannetta. Vertailun tarkoituksena on tutkia ovatko haudat tyypillisiä aikakautensa hautauksia vai olisiko niissä nähtävissä jotain, joka poikkeaa ajan ja alueen yleisestä hautautavasta ja esinekombinaatiosta. Luistarin muihin hautoihin vertailemalla selviää, edustavatko haudat tyypillistä hautausta oman yhteisönsä sisällä ja Köyliöön vertailemalla nähdään onko hautautavoissa eroa kahden eri yhteisön välillä, yhteisöjen, joiden maantieteellinen etäisyys on pieni.

Lähdeaineistona olen käyttänyt pääasiassa Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin Luistari-teoksista osia I ja II sekä Nils Cleven teosta Skelettgravfälten på Kjuloholm i Kjulo I. Tarpeellisia lisätietoja, varsinkin esineistön osalta olen hankkinut Helmer Salmon teoksesta Die Waffen der Merovingerzeit in Finnland sekä Ella Kivikosken teoksesta Die Eisenzeit Finnlands. Muut käytetyt lähteet selviävät lähdeluettelosta.

2. HAUTA 20

2.1. Rakenne

Hauta 20 sijaitsee kalmiston pohjoisessa osassa. Sen suunta on lounas-koillinen. Hautaa kattoi kiveys, joka muodostui alkuaan pystyyn asetetuista kivistä. Kivet muodostivat soikion, joka oli avoin lounaasta. Avoimen kohdan täytteenä oli soikion sisällä oleva, keskustaa kohden kallellaan oleva kivi, jonka ympärillä oli runsaasti hiiltä ja pari eläimen luuta.

Hautakuoppa oli ylhäältä soikeahko. Se kapeni voimakkaasti pohjaa kohden muuttuen samalla lähes suorakulmaiseksi. Hautakuopan koko

pinnalla oli 310 x 155 cm ja pohjalla 310 x 105 cm. Hautakuopan syvyys oli 80 cm.

Hautakuopan pohjalla oli molemmissa päissä tummia, pyöreähköjä jälkiä, koillispään kulmissa kaksi ja lounaispäässä neljä. Jäljistä syvimmät ulottuivat 20 - 25 cm haudan pohjaa alemmaksi. Yhden läikän keskellä oli puunsyitä pystysuunnassa.

Haudan pohjalla ei ollut yhtenäistä tummaa kerrosta. N. 20 cm pohjatason yläpuolella oli 1 - 2 cm paksuinen tumma kerros, joka oli lähes koko hautakuopan pituinen (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 62 - 63).

Hauta 20 on ollut soikionmuotoisella kivikehällä merkitty hauta, johon haudattu vainaja lienee suojattu jonkinlaisella paalujen suojaamalla katoksella. Katoksen materiaalista ei ole varmuutta, se on saattanut olla puuta, nahkaa tai kangasta. Todennäköisimmin vainajan suojana on ollut puukatos, tähän viittaa se, että katos on kestänyt romahtamatta niin kauan, että sen alunen on ehtinyt täyttyä hiekalla. Tämän seurauksena katos on voinut lahota paikalleen muodostaen tumman raidan (sama 1982 I s. 32 - 33).

2.2. Löydöt

2.2.1. Keihäänkärki

Vainajan vasemmalla puolella, kärki lounaista kohti, oli keihäänkärki (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Tyypiltään kärki oli ns. suomalainen ango, nuorempaa b-varianttia (sama 1982 II s. 19 - 20). Salmo (1938 s. 221 - 221) ajoittaa tämän variantin 600-luvun jälkipuoliskolta 700-luvun alkuun. Cleven (1943 s. 168, 172) mukaan suomalaiset angot kuuluvat merovingiajan II periodille (650 (675) - 750 A.D). Kuitenkin Cleven mukaan (1943 s. 131, 176) nuorempi variantti kuulune 600-luvun jälkipuoliskolle, sillä hän on ajoittanut kaikki näitä sisältävät haudat 600-luvun lopulle.

2.2.2. Paimensauvaneula

Oletettavasti vainajan rinnalla, kärki lounaista kohti oli rautainen paimensauvaneula (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Sen esikuvat löytyvät Itä-Baltiasta (sama 1982 II s. 108). Vaikka rautaisia paimensauvaneuloja tunnetaan aikaisemminkin, niiden tärkein esiintymisaika on merovingiaika. Vielä 600-luvun alussa niitä esiintyy suhteellisen harvakseltaan. Ne yleistyvät 600-luvun puolimaissa ja pysyvät suosiossa ainakin 700-luvun puoliväliin, mahdollisesti

myöhempäänkin (Cleve 1943 s. 81). Niitä esiintyy erityisesti asehautauksissa (Kivikoski 1973 s. 67). Todennäköisesti ne ovat olleet miesten viitan kiinnittimiä (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 108).

2.2.3. Vyönsolki

Vyönsolki on rautaa ja siihen liittyvä hela on pronssia. Vyössä solki on ollut kiinni pronssiniitillä. Soljen kehä on muodoltaan soikea (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Tätä muotoa esiintyy niin pronssisena kuin rautaisenakin ja niiden ajoitus on vaikeaa, sillä niitä esiintyy niin merovingi- kuin viikinkiajallakin (Kivikoski 1973 s. 81).

2.2.4. Spiraalisormus

Valmistettu kolmikulmaisesta pronssivartaasta. Sormus on ollut haudatun sormessa, koska sen sisältä löytyi sormen luu (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Pronssisia spiraalisormuksia on käytetty kaikilla Suomen rautakauden jaksoilla, joten niiden ajoittaminen on vaikeaa (Kivikoski 1973 s. 70).

2.2.5. Kilvenkupura

Hautakuopan keskivaiheilla, vainajan vasemmalla puolella oli kilvenkupura (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Se on ns. pyöreälakinen kilvenkupura, jollaiset ovat yleisiä yhtä hyvin Suomessa kuin Ruotsissakin sekä Keski-Euroopassa (sama 1982 II s. 41). Kupura edustaa pyöreälakisten kupuroiden myöhäisempää varianttia, joka Salmon mukaan muistuttaa enemmän keskieuroppalaisia muotoja (Salmo 1938 s. 300). Salmo (1938 s. 293 - 295) ajoittaa pyöreälakiset kupurat 700-luvulle, Cleven (1943 s. 142) mukaan ne yleistyvät n. 650 ja jäävät käytöstä vuoden 750 jälkeen. Kupuran lisäksi haudassa ei ollut mitään muuta kilven metalliosiin viittaavaa, joten kilven koko ja kupuran kiinnitys jäävät selvittämättä.

2.2.5. Kuolaimet

Haudatun jalkopäässä oli kaksi poikkileikkaukseltaan litteätä rengasta, joissa toisessa oli kiinni kaksi s-muotoista rautaa (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 63). Kuolaimia esiintyy haudoissa kansainvaellusajalta lähtien, mutta yleisiksi ne käyvät 600-luvulla (Hackman 1938 s. 131). Merovingiaikaisten kuolainrenkaiden

halkaisija vaikuttaisi olevan suurempi kuin myöhempien (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 63).

2.2.6. Muut löydöt

Angon kärjen lähellä oli kaksinkerroin taivutettu rautakisko, jonka päitä yhdisti niitti. Samoin paimensauvaneulan lähellä oli pieni rautavarras. Vainajan suunnan kertoi hammaskiille, jota löytyi haudan lounaispäässä. Koillisestä löytyi naudan hampaita. Haudan täytemaassa oli saviastianpaloja (Lehtosalo-Hilander 1982 s. 63).

2.3. Ajoitus

Haudan esineistä keihäänkärki ajoittuu 600-luvun lopulle (Cleve 1943 s. 173), paimensauvaneula on yleinen asehautauksissa Länsi-Suomessa erityisesti 650 - 750 (Cleve 1943 s. 81) ja pyöreälakisten kilvenkupuroiden käyttöaika on n. 650 - 750 (Cleve 1943 s. 142). Haudan esineistö on siis tyypillistä merovingiajan vaiheelle II, joka ajoittuu 650 (675) - 750 (Cleve 1943 s. 172). Kuitenkin keihäänkärki on tyypillinen 600-luvun lopun esine ja sillä perusteella voitaneen koko hautaa pitää 600-luvun jälkipuolella tehtynä.

3. HAUTA 317

3.1. Rakenne

Hauta oli eteläkaakko-pohjoisluode -suuntainen. Sen pinnalla luoteispäässä oli muutamia kiviä, jotka eivät muodostaneet mitään säännöllistä kiveystä. Kaakkoispää oli kivetön. Hautakuoppa oli suhteellisen suorasi vuinen, pyörityväkulmainen ja sen mitat pinnalla olivat 290 x 145 cm ja pohjalla 265 x 100 - 110 cm. Haudan pohja oli tasainen, eikä haudassa ollut merkkejä minkäänlaisista rakenteista (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 214).

3.2. Löydöt

3.2.1. Hevosenenkäsolkki

Vainajan oikealla puolella ollut hevosenenkäsolkki oli rautaa ja sen päät olivat taivutetut kaksinkerroin (Lehtosalo-Hilander 1982

I s. 215). Soljen poikkileikkaus on pyöreä (sama 1982 II s. 100). Tämän tyyppisiä solkia esiintyy merovingiajan lopulta lähtien (Kivikoski 1973 s. 65).

3.2.2. Spiraalisormus

Vastaavaa muotoa kuin haudan 20 sormus.

3.2.3. Vyönsolki

Rautainen vyönsolki on muodoltaan trapetsoidi, jossa etusivu kaartuu sisäänpäin. Soljessa ei ole helaa (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 149).

3.2.4. Keihäänkärki

Rautainen keihäänkärki on tyyppiä, jota kutsutaan suippolehtiseksi putkikeihäänkärjeksi. Sekä Salmo (1938 s. 240) että Cleve (1943 s. 172, 191) ajoittavat tällaiset kärjet 700-luvun lopulle.

3.2.5. Keihäänkärki

Haudan toinen keihäänkärki edustaa tyyppiä, jota kutsutaan lyhyt-lehtiseksi ruotokeihäänkärjeksi. Salmo (1938 s. 224 - 225) pitää niitä merovingiajan lopun asemuotoina, vaikka mainitseekin niiden olleen käytössä jo 600-luvun lopulla. Cleve (1943 s. 133) pitää tätä tyyppiä vain angon kömpelönä muunnoksena.

3.2.6. Väkipuukko

Vainajan vatsanseudulla oli suuri veitsi (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 215). Se oli suoraselkäinen, kapeahko ja sen ruodon pää oli taitettu suoraan kulmaan (sama 1982 II s. 18). Veitsi on tyyppillinen merovingiajan veitsi sijoittuen 700-luvulle (Salmo 1938 s. 137).

3.2.7. Muut löydöt

Vainajasta oli säilynyt pääkalloa ja hampaita haudan kaakkoispäässä sekä raajojen luita. Hautakuopan täytelmästä löytyi palanut savenpala sekä 37 möykkyä rautakuonaa (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 214 - 215).

3.3 Ajoitus

Hevosenenkäsolkki on muotoa, jota esiintyy merovingiajan lopulta lähtien. Molemmat keihäänkärjet ovat tyypillisiä merovingiajan lopun muotoja. Väkipuukko on muotoa, jota esiintyy pääasiassa 700-luvulla. Näillä perusteilla hautaa voitaneen pitää 700-luvun hautauksena.

4. HAUTA 329

4.1. Rakenne

Hautakuoppa oli eteläkaakko-pohjoiskoillinen -suuntainen. Sen koillisivulla oli kivirivi ja lounaissivullakin pari kiveä. Muodoltaan hautakuoppa oli suorakaiteinen ja pyöristyväkulmainen. Kuoppa kapeni voimakkaasti pohjaan, joka oli pyöristynyt. Hautakuopan mitat olivat pinnalta 280 x 165 cm ja pohjalta 230 x 95 - 105 cm. Mistään rakenteista ei haudassa ollut merkkejä. Leveydestään huolimatta hauta sisälsi vain yhden vainajan (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 224 - 225).

4.2 Löydöt

4.2.1. Kuolaimet

Kuolaimet olivat rautaa, pyöreästä vartaasta tehdyt rengaskuolaimet. Renkaiden liitosrauta oli kolminivelinen. Tämän tyyppisiä kuolaimia tunnetaan yksi jo kansainvaellusajalta ja ne ovat yleisiä Suomessa merovingi- ja viikinkiajoilla (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 63). Tosin kolminiveliset kuolaimet näyttävät olevan Suomessa yleisempiä merovingi- kuin viikinkiajalla (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 63 --> Taavitsainen 1976 s. 9, 25).

4.2.2. Keihäänkärjet

Haudassa olleet kaksi keihäänkärkeä olivat kumpikin suippolehtisiä ruotokeihäänkärkiä. Niistä toisen pituus on 352 mm ja toisen 319 mm. Tämän tyyppiset keihäänkärjet ovat angojen jälkeentoiseksi yleisin keihäänkärkityyppi merovingiajalla (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 22). Selvä raja joka molemmissa näkyy ruodon ja kaulan liitoskohdassa ei ole yleinen piirre tällaisissa keihäänkärjissä

ja osoittanee korkeatasoista sepäntyötä (Salmo 1938 s. 242 - 243). Sekä Salmo (1938 s. 245 - 247) että Cleve (1943 s. 130) ajoittavat tyyppin kuuluvaksi pääasiassa 700-luvulle.

4.2.3. Solki

Vainajan vatsan vaiheilla oli ylösalaisin kääntyneenä pyöreä, puhkonainen ratasmainen pronssisolki. Sen halkaisija oli 72 mm ja se oli koristettu kaiverretuilla viivoilla ja pisteympyröillä. Soljen lähes kokonaan hävinnyt neula on ollut rautaa (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 225). Tällaiset soljet ovat melko harvinaisia ja niiden ajallinen ulottuvuus on suuri. Myöhemmät versiot eroavat kuitenkin huomattavasti vanhemmista. Nordman (1924 s. 113) on ajoittanut Kuhmoisten Papinsaaresta löytyneen samantyyppisen soljen n. vuoteen 800 A.D, mutta solkityypin versioita on tavattu yhdessä 900-luvun esineistön kanssa (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 92 --> Koçkurkina 1978 s. 119). Solkia on käytetty miesten viitansolkina.

4.2.4. Vyönsolki ja vyön päätehelat

Haudasta löytynyt vyönsolki on rautaa ja nelikulmainen ja siihen on liittynyt kaksinkertainen suorakaiteinen rautahela. Vyö, jossa solki on ollut, on todennäköisesti ollut kaksipäinen, sillä haudasta löytyi myös kaksi vyön päätehelaa (Lehtosalo-Hilander 1982 II s. 149).

4.2.5. Muut löydöt

Pieni rautaniitti on mahdollisesti vyön osa. Lisäksi haudassa oli tunnistamattoman rautaesineen pala ja raudanpaloja yhteensä 40 kappaletta. Pronssisoljen yhteydessä oli säilynyt tekstiiliä. Haudan luoteispäässä oli naudan hampaita ja haudan täyttemaasta löytyi saviastianpaloja (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 225).

4.3. Ajoitus

Haudan kaksi keihäänkärkeä edustavat tyyppillistä 700-luvun muotoa. Samoin kuolainten kolminivelisyys on yleisempää merovingiajalla kuin myöhemmin. Pronssisolki on tyyppiä, joka näyttää tulevan käyttöön 700-luvun lopulla. Näiden perusteella hauta voitaneen

ajoittaa 700-luvun lopulle, ajoitusta tukee myös haudan sijainti kalmistossa.

5. HAUDAT VERRATTUNA MUIHIN LUISTARIN JA KÖYLIÖN SAMANAIKAISIIN MIEHENHAUTOIHIN

5.1. Hauta 20

Hauta 20 ajoittuu merovingiajan II periodille. Luistarissa oli kaikkiaan 10 samalle periodille ajoittuvaa esineellistä miehenhautaa. Verrattaessa haudan 20 esineistöä muihin voidaan todeta haudan varustelun edustavan keskitasoa (Taulukko 1). Samanaikaisista haudoista löytyy varustelua vain sormuksella ja veitsellä varustetuista aina miekalla, väkipuukolla, kahdella keihäällä ja kilvellä varustettuihin vainajiin saakka. Haudan 20 huomioitavia yksityiskohtia ovat kuolaimet, joita on vain kahdessa muussa haudassa. Toinen muista kuolaimet sisältäneistä hautauksista oli em. raskaan aseistuksen sisältänyt hautaus, mutta toinen sisälsi kuolainten lisäksi vain neulan ja rautaisen päätehelan. Tämän perusteella hevosen käyttö ei ollut sidoksissa varallisuuteen.

Köyliön Köyliönsaaren haudoissa tämän periodin tyypillinen asevarustus koostui kaksiteräisestä miekasta, keihäänkärjestä, väkipuukosta sekä kuperalakisesta kilvenkupurasta. Sen sijaan kuolaimia ei esiinny yhdessäkään haudassa, mikä voi viitata hevosen erilaiseen arvostukseen yhteisössä. Köyliönsaaren haudat viittaisivat ehkä hieman raskaampaan varustukseen, mutta hautojen lukumäärä on sen verran pieni, että mitään varmaa on vaikea sanoa. Köyliönsaaren esineellisistä miehenhaudoista kuusi kuuluu tähän periodiin. Muu varustus koostuu lähinnä pukimien osista ja koruista. Luistarin haudoissa neljässä oli paimensauvaneula ja viidessä vyön osia. Koruja edustivat pelkästään pronssiset spiraalisormukset, joita viidellä vainajalla oli mukanaan. Muuta haudasta löytynyttä tavaraa olivat eläinten luut kahdessa tapauksessa ja rautakuona samoin kahdessa tapauksessa. Rautakuonaa alkaa esiintymään hautojen täytemaassa merovingiajalla, mutta se yleistyy vasta viikinkiajalla (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 41).

Pronssisormukset näyttävät olleen yhtäläillä suosittuja Köyliönsaarella, jossa niitä tavattiin neljässä haudassa. Näistä kolme oli spiraalisormuksia. Paimensauvaneuloja ei tämän periodin haudoista tavattu ainuttakaan. Tämä voi johtua erilaisesta säilymi-

sestä tai erosta hautautavassa. Vyöt näyttävät Köyliönsaarella olleen joko kokonaan orgaanista materiaalia tai sitten niitä ei ole ollut ollenkaan, sillä vyönsolkia ei ollut yhdessäkään haudassa.

Mielenkiintoinen ero Köyliönsaaren ja Luistarin hautautavoissa on se, että Köyliönsaaren merovingiaikaisissa haudoissa esiintyy työkalujakin, jotka Luistariissa ovat tuntemattomia.

Haudan 20 rakenteeseen kuului jonkinlainen paalujen varassa ollut katerakennelma vainajan suojana sekä haudan päällä ollut kiveys. Puurakenteet tämän periodin haudoissa eivät ole kovin yleisiä, yhdessä haudassa (53) tämän lisäksi on jäänteitä mahdollisesta tolpparakenteesta ja yhdessä (301) jäänteitä muunlaisesta puurakenteesta (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 32, 35). Haudan 20 mahtavan kiveyksen lisäksi ei varmoja kiveyksiä vuoteen 1982 mennessä ollut. Myöhemmät tutkimukset ovat tuoneet esiin lisää merovingiaikaisia hautakiveyksiä. Hautojen 270 ja 301 yhteydessä on viitteitä siitä, että niidenkin päällä on alkuaan saattanut olla kiveys, joka on tuhoutunut myöhempiä hautoja tehtäessä (sama 1982 I s. 182, 206). Voi olla, että myöhemmät hautaukset ovat tuhonneet kiveyksiä muistakin haudoista. Muualta merovingiaikaisia hautakiveyksiä tunnetaan Euran Käräjämaen rikkaalta miehenhaudalta (Lehtosalo-Hilander 1984 s. 298). Mielenkiintoista on, että Köyliönsaarella kaikki ne kiveyksellä varustetut haudat, joissa vainajan sukupuoli on voitu määrittää, ovat olleet naisten (Cleve 1943 s. 38, 44-46).

Haudan 20 suunta oli lounas-koillinen. Muut Luistarin haudat olivat joko samassa suunnassa (5 kpl), etelälounas-pohjoiskoillinen -suunnassa (4 kpl) tai yhdessä tapauksessa pohjoiskoillinen-etelälounas -suunnassa. Verrattaessa Köyliönsaaren kalmistoihin huomataan Luistarin hautojen olevan yhtenäisempiä suunnaltaan. Köyliönsaarella on kolme hautaa luode-kaakko -suunnassa ja kolme lounas-koillinen -suunnassa (Cleve 1943 kuva 12).

5.2. Haudat 317 ja 329

Haudat 317 ja 329 voidaan esineistönsä ja sijaintinsa perusteella ajoittaa kuuluvaksi 700-luvun lopulle eli merovingiajan periodille III. Tämän periodin esineellisiä miehenhautoja kalmistossa on saman verran kuin edellisenkin periodin hautoja, 10 kpl. Varustelultaan (Taulukko 2) hauta 317 edustaa keskivertohautausta rau-

taisine hevosenkenkäsolkineen, pronssisine spiraalisormuksineen, vyönsolkineen ja väkipuukkoineen. Keihäänkärkipari ei ole niin yleinen piirre, sillä se esiintyy vain kolmessa haudassa. Samoin väkipuukkoja on vain kolmessa haudassa, mutta veitsiä lisäksi neljässä haudassa. Sen sijaan haudan 329 varustus on mielenkiintoinen. Vainajalla on ollut mukanaan keihäänkärkipari, jonka molemmat keihäät ovat olleet samaa tyyppiä. Samoin hänellä on ainoana ryhmästä kuolaimet mukanaan. Myöskin koristeellisia varusteita vainajalla on ollut, hänen vyönsä lienee ollut päästä kaksiahaarainen. Lisäksi miehen viittaa on kiinnittänyt komea pronssisolki siinä, missä muut miehet ovat tyytyneet joko paimensauvaneulaan tai rautaiseen hevosenkenkäsolkeeseen.

Asevarustelun vertaaminen Köyliöön on tällä periodilla vaikeaa, sillä sieltä on vain yksi III periodiin ajoittuva asehautaus, joka sisältää kaksi keihäänkärkeä ja väkipuukon. Periodin tyypillinen asevarustus koostuu kuitenkin kahdesta tai jopa kolmesta keihäänkärjestä ja ns. suomalaisesta väkipuukosta. Näiden lisäksi esiintyy usein kaksiteräinen miekka. Keihäänkärkiä esiintyy toki myös yksittäisiä (Cleve 1943 s. 191, kuva 54). Tähän verrattuna Luistarin haudat näyttäisivät olleen hieman kevyemmin varusteltuja.

Koruissa ja pukimissa voidaan edelleen havaita pronssisen spiraalisormuksen suosio. Yhdessä tapauksessa niitä oli peräti kaksi kappaletta. Vyönsolkia oli viidellä vainajalla. Eläinten luita haudoissa oli edellistä periodia enemmän, kaiken kaikkiaan kuudessa haudassa. Rautakuonaa oli kolmessa haudassa (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 43).

Kummastakaan haudasta ei tavattu merkkejä puurakenteista. Myöskään varmoja kiveyksiä ei hautojen päällä ole, tosin haudan 329 päällä on muutaman kiven muodostama rivi, muuta sitä ei voi varmasti todeta kiveykseksi.

Hautojen suunnassa on tapahtunut selvä muutos aikaisempaan periodiin verrattuna. Aiempi lounas-koillinen -valtaisuus on vaihtunut luode-kaakko tai pohjoisluode-eteläkaakko -suunnaksi, yhdessä tapauksessa myös länsiluode-itäkaakko. Suunta voi olla myös päinvastainen, kaakko-luode tai eteläkaakko-pohjoisluode kuten kolmessa hautauksessa.

6. HAUDAT JA HAUDATUT

6.1. Hauta 20

Hauta 20 on mielenkiintoinen yhdistelmä vaikuttavia rakenteita ja yksinkertaista esineistöä. Haudatun varustus ei ole millään muotoa poikkeuksellinen tai erityisen hieno, se edustaa aikakautensa tyyppillistä miehen varustusta jossa pääpaino on käytännöllisyydessä. Miehen ainoa keihäs on ollut aikakautensa yleisin muoto, samoin kilpi on ollut tavallinen, vaikkakin kilven omistaminen kertoo tietynasteisesta varallisuudesta. On vaikea sanoa perustuu-ko kilven omistaminen todelliseen tarpeeseen vai onko se ollut statusesine. Itse uskoisin kilven olleen pääasiassa näyttö- eikä käyttöesine. Varma käyttöesine on sen sijaan kuolaimet. Hevonen on mahdollistanut liikkumisen nopeammin ja laajemmalla alueella. Tosin siitä ei ole varmuutta, onko hevosta käytetty ratsuna vaiko pelkästään työhevosena. Satulan jäänteitä ei Luistarista ole kuin yksi epävarma myöhemmältä ajalta. Toisaalta ei ole valjaidenkaan jäänteitä. Todennäköisesti hevosta ei kuitenkaan ole käytetty vain yhteen tarkoitukseen, vaan mahdollisimman monipuolisesti. Toisaalta Eura kuuluu vanhaan vetohärkäalueeseen ja Luistaristakin tunnetaan karjan jäänteitä, niin myös tästä haudasta. On kuitenkin ehkä liian uskaliaasta olettaa, että Lounais-Suomen vetohärkäkäytäntö juontuisi jo näin kaukaa.

Miehen asusteet ovat olleet yksinkertaista ja käytännöllistä mallia. Miehen viitta on ollut kiinnitettynä rautaisella paimensauvaneulalla ja ainoa koru, joka hänellä on ollut on hyvin yleinen spiraalisormus. Hieman koristeellisempi esine on ollut miehen vyönsolki, joka on komistettu pronssihelalla ja -niitillä. Mikään erityisen loisteliias solki se ei kuitenkaan ole ollut.

Sitävastoin itse hauta on kaukana tavallisesta. Itse hautahan ei kerro pelkästään haudatusta vaan myös niistä, jotka ovat hautauksen suorittaneet. Tämän hautauksen tekijät ovat halunneet muistaa vainajaa tekemällä haudalle koko merovingiajan Luistarin komeimman kiveyksen. Vainajaa ei ole myöskään haluttu haudata pelkkään hiekkaan, hänelle on rakennettu katos leposijaksi. Sitä emme voi tietää, johtuuko rakenteiden teko kiintymyksestä vai pelosta, onko rakenteiden tarkoitus suojata vainajaa ja olla näkyvänä muistona hänestä, vai estää vainajan paluu takaisin.

Vainajaa on ehkä myös juhlistettu joko hautajaisten yhteydessä tai myöhemmillä muistoaterioilla. Tähän voisi viitata haudan kiveyksen keskimmäisen kiven ympärillä ollut runsas hiili ja eläimenluut. Toisaalta mikään ei sido hiiltä sitovasti tähän hautaukseen, eikä hautauksiin ylipäätä, voihan se olla nuorempaa perua. Hiilestä on nimittäin radiohiiliajoitus, joka ajoittuu 1300-luvulle mutta alun alkaen maanpinnalla ollut hiili on voinut kontaminoitua myöhemmin.

6.2. Hauta 317

Hautaan 317 joskus 700-luvun loppupuolella haudattu mies on saanut mukaansa merovingiajan III periodille melko tyypillisen aseistuksen. Siihen kuuluu keihäänkärkipari ja väkipuukko. Tämän haudan väkipuukko osoittaa selvästi, että väkipuukko on ollut tärkeä työkalu. Puukon kahvan edessä on todettavissa voimakasta kulumista, jonka voi olettaa johtuvan intensiivisestä käytöstä (Lehtosalonen-Hilander 1982 II s. 18). Mitä tuo käyttö on ollut, sitä voidaan vain arvailla. Monipuolista se varmaankin on ollut. Väkipuukko on miehellä todennäköisesti ollut vyöllä, mihin viittaa sen sijainti vatsan tienoilla (sama 1982 I s. 215). Sen sijaan vaikuttaisi siltä, että keihäänkärjet eivät olisi olleet käyttökunnossa hautaan asetettaessa. Ottaen huomioon hautakuopan pituuden, voidaan olettaa keihäiden varsien, mikäli keihäät ovat olleet vartettuina, olleen noin metrin mittaisia, mikä tuntuu aika lyhyeltä. Haudan muu varustus edustaa myös tyypillistä merovingiajan lopun esineistöä. Miehen viitta on ollut kiinnitettynä rautaisella hevosenkenkäsolkella, jotka tulevat suosituiksi merovingiajan lopulla. Vyönsolki on rautaa ja vailla helaa. Sen muoto ei ole aivan tavallinen, mutta vastineita sille löytyy muualtakin. Lisäksi miehellä on aikakauden suosikkikoru, pronssinen spiraalisormus. Myös itse hauta on hauta pelkistetyimmillään, se on kuoppa, jossa ei ole merkkejä sen paremmin puurakenteista kuin kiveyksistäkään. Ainoa merkillepantava piirre on täytemaassa ollut runsaahko rautakuona.

6.3. Hauta 329

Hautaan 329 haudattu mies on saanut mukaansa hieman erikoisemman varustuksen. Keihäänkärkipari, joka miehellä on mukanaan on toki tyypillistä merovingiajan III periodille, mutta tässä tapauksessa ne kumpikin ovat samaa tyyppiä. Lisäksi kärjet oli asetettu hautaan osoittamaan vastakkaisiin suuntiin (Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 225). Miehen muista varusteista erikoisin oli suurikokoinen ratasmainen pronssisolki, joka oli ylösalaisin kääntyneenä miehen vatsan vaiheilla. Solkityyppi on sangen harvinainen, vaikkei ainutlaatuinen. Miehen vyö oli varustettu rautaisella soljella jossa oli rautainen hela. Vyön toinen pää oli lisäksi ilmeisesti kaksihaarainen, sillä haudasta löytyi kaksi rautaista päätehelaa. Mies on myös käyttänyt hevosta, josta todistaa haudasta löytyneet kuolaimet. Muita löytöjä haudasta ovat naudan hampaat, rautaesineen pala, useat pienet raudanpalat, joiden tarkoitusta voidaan vain arvailla sekä täyttemaassa olleet saviastianpalat.

Hautakuopassa ei ole mitään erikoista leveyttä lukuunottamatta. Jostain syystä mies on haudattu kuoppaan, jonka leveys olisi riittänyt kahdellekin vainajalle. Voi myös olla, että haudan pinnalla ollut muutaman kiven kivirivi olisi alkuaan muodostanut jonkinlaisen kiveyksen. Tätä ei pysty varmasti sanomaan, sillä haudan pintaa on häirinnyt läpikulkeva kaapelioja.

Haudan vainajalla on ollut jonkinasteista varallisuutta, koska hän on pystynyt hankkimaan itselleen erikoisen soljen ja vyön. Varallisuuslähteistä ei tietenkään voida sanoa mitään varmaa. Ehkä mies on ollut hyvin toimeen tuleva talonpoika. Kuolaimet haudassa voisivat merkitä jonkinasteista liikkuvuutta, mutta miksi haudassa on kaksi samantyyppistä keihäänkärkeä vastakkaisiin suuntiin. Keihäänkärkipari ei ole mikään harvinaisuus, mutta kärkien sijoittelu vastakkain ja samantyyppisyys ovat jo harvinaisempia piirteitä. Ehkä vastakkaisuudella on haluttu korostaa keihäiden erilaista funktiota samannäköisyydestä huolimatta. Mielestäni mies on voinut hankkinut varallisuutensa tavanomaista aktiivisemmalla eränkävynillä ja turkispyynnillä, johon hevonen antaa hyvät mahdollisuudet, ja ehkä toista keihästä on käytetty kiinteänä loukkukeihäänä isompien eläinten pyyntiin.

LÄHDELUETTELO

- CLEVE, Nils, 1943. Skelettgravfälten på Kjulo I. Den yngre folkvandringstiden. SMYA XLIV, 1.
- HACKMAN, Alfred, 1938. Das Brandgräberfeld von Pukkila in Isokyrö. SMYA XLI.
- KIVIKOSKI, Ella, 1973. Die Eisenzeit Finnlands. Bildwerk und Text. Neuausgabe. Helsinki.
- LEHTOSALO-HILANDER, Pirkko-Liisa, 1982. Luistari I. The Graves. SMYA 82:1.
- 1982. Luistari II. The Artefacts. SMYA 82:2.
- 1984. Käräjämäen soturinhauta. Suomen historia 1. Kivikausi, pronssikausi ja rautakauden alku, keski- ja myöhäisrautakausi. Weilin & Göös 1984. Espoo.
- NORDMAN, C. A., 1924. Karelska järnålderstudier. SMYA XXXIV:3.
- SALMO, Helmer, 1938. Die Waffen der Merovingerzeit in Finnland. SMYA XLII:1.

TAULUKKO 1

HAUTA	SOLJET JA NEULAT	MUUT KORUT	VYÖN OSAT	TERÄ- ASEET	KEI- HÄÄN- KÄRJET	KIL- VENKU PURAT	MUUT
20	Paimen sauva- neula	Spiraa lisorm us	Solki		Yksi	Kupe- ral.	Kuo- lai- met
39		"	Solki, pääte- hela	Veitsi			
52		"		Miekka väki- puukko	Pari	Kupe- ral.	Kuo- lai- met
53	Neula		Pääte- hela				Kuo- lai- met
269	Paimen sauva- neula			Veitsi	Pari	Kupe- ral.	
270		Spiraa lisorm us		Väki- puukko			
301	Paimen sauva- neula			Veitsi	Yksi		
337					Yksi		
378	Paimen sauva- neula	Spiraa lisorm us	Solki	Väki- puukko	Yksi	Kupe- ral.	
380	Neula?	"	"	"	Pari	Mata- la	

(Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 43)

TAULUKKO 2

HAUTA	SOLJET JA NEULAT	MUUT KORUT	VYÖN OSAT	TERÄ- ASEET	KEI- HÄÄN- KÄRJET	MUUT
33	Paimen sauva- neula			Veitsi	Yksi	
300	Kaari- solki			Väki- puukko		
304		Kaksi spiraal isormus ta	Solki	Väki- puukko, veitsi	Yksi	
315		Spiraal isormus	Solki, pääte- hela	Veitsi	"	
317	Hevosen kenkä- solki	"	Solki	Väki- puukko	Pari	
329	Ratas- mainen solki		Solki, kaksi pääte- helaa		"	Kuo- lai- met
331	Hevosen kenkä- solki	Spiraal isormus		Veitsi	Yksi	
338	Paimen- sauva- neula	"			"	
353	Kaari- solki				"	
419	Tasa- varsi- solki? Paimen- sauva- neula		Solki		"	

(Lehtosalo-Hilander 1982 I s. 43)